

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HÖGSKOLAN FÖR SCEN OCH MUSIK

Den sociala sidan av kammarmusik

En essä om hur det fungerar i en ensemble

Marja Latvala

Examensarbete inom konstnärliga kandidatprogrammet i klassisk musik

Poäng: 15 HP

Titel: Den sociala sidan av kammarmusik

Författare: Marja Latvala

Termin och år: Vårtermin 2011

Kursansvarig institution: Högskolan för scen och musik

Handledare: Einar Nielsen

Examinator: Maria Bania

Nyckelord: kammarmusik, gruppdynamik

Abstract

Playing chamber music is not only about music - there are social and practical things to deal with too. For example things like how to decide practising times and how to share the responsibility of the practical things like finding score for the music and booking rooms for the rehearsals. And also how to choose a way to interpret a piece when members of the ensemble are having several different opinions about it, what kind of roles people in the ensemble take and how these roles work with each other. This is an essay about what I have learned about these things on the different lessons and lectures, from all conversations with my fellow-students and teachers and from my own experience as a member of different ensembles during my studies in the University of Gothenburg.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING

2 ATT JOBBA I EN ENSEMBLE

2.1 TRADITION

2.2 ATT JOBBA TILLSAMMANS

2.3 GEMENSAMMA MÅL

2.4 OLIKA ROLLER I ENSEMBLEN

2.5 VEM ELLER VILKA TAR ANSVAR OM DET PRAKTISKA?

3 ANDRA SYNPUNKTER

3.1 ENSEMBLENS STORLEK

3.2 ATT SPELA MED FOLK FRÅN ANDRA INSTRUMENTGRUPPER

3.3 GENUSFRÅGOR

3.4 NATIONALITET OCH KULTUR

4. SLUTORD

1 INLEDNING

Jag har alltid gillat att spela kammarmusik – att få spela riktig bra kammarmusik i en riktig bra ensemble har redan länge varit en av mina stora drömmar! Det är alltså helt naturligt att när jag i musikhögskolan fick välja ett område att fördjupa mig mer i, valde jag kammarmusikspåret. Under den här tiden har jag nu spelat kammarmusik i flera olika konstellationer: i ensembler av nästan alla möjliga storlekar mellan duo och oktett, i ensembler med enbart stråkinstrument, i ensembler med instrument från flera instrumentgrupper och även i en ensemble där jag har varit den enda som spelar ett stråkinstrument. Jag har spelat med i helt kvinnliga ensembler, i en ensemble där jag har varit den enda kvinnan och i ensembler som haft det ganska jämt med båda könen. Jag har spelat med folk från olika länder: här i Göteborg har det varit mest med svenskar men också med utbytesstudenter – själv kommer jag från Finland. De flesta ensembler har fungerat bra men med några har det varit tydligt jobbigare. Det var egentligen när det var lite svårare med en ensemble att jag började tänka på hur det egentligen är att spela i en ensemble? När man studerar kammarmusik får man ju mycket råd och instruktioner om hur man ska spela tillsammans, vilka saker ska man lyssna efter och hur ska man repetera olika saker. Men det blir inte så mycket om det sociala och praktiska: hur kan man bestämma repetitionstider, hur ska man välja en tolkning om man har olika åsikter om det och hur ska man dela ansvaret i ensemblen? För mig var det egentligen först då när det blev lite problem med ensemblen att jag fick råd om hur kan man få det att fungera bättre. Då tyckte jag att jag vill gärna veta mer om det här och att man skulle på riktigt behöva prata mera om att hur får man en ensemble att fungera bra.

Det här arbetet började jag med att först skriva upp för mig själv saker jag tycker är viktiga för att få en ensemble att fungera bra och saker som överhuvudtaget spelar någon roll i den sociala sidan av ensemblespel. Skrivandet blev för mig en process där jag gick igenom allt jag lärt mig om det här i alla olika sammanhang under min studietid: på kammarmusiklektioner, på forum och olika föreläsningar, på lektioner med kammarmusikspåret, från alla diskussioner med mina lärare och studiekamrater och från mina egna erfarenheter som medlem i olika ensembler. Jag skrev alltid när jag hade lite tid för det: på skolan mellan övandet och rep, på kvällstid i lägenheten och på tåg när jag besökte mina föräldrar och syskon i Finland. Det var meningen att jag skulle därefter börja jobba på mitt examensarbete med de material jag samlat ihop. Men när jag för första gången läste genom vad jag hade skrivit blev jag överraskad: det var mer färdigt än vad jag hade trott – jag hade egentligen väldigt lite att lägga till. Så jag lät den stå som den var och gjorde bara några små förändringar, för jag tycker att i det här fallet berättar en personlig text mer än vad en mer objektiv version av det kunde ha gjort.

2 ATT JOBBA I EN ENSEMBLE

2.1 TRADITION

Finns det någon tradition om hur det sociala i kammarmusik ska ske? Hur kommer man överens om det praktiska, repetitionstider och så vidare? Inte att nämna själva repeterandet! Är det första violinisten i en stråkkvartett som får bestämma allt: stråk, hur och vad man repar tillsammans och även tolkningen? Eller ska allt det här diskuterats tillsammans? Har traditionen ändrat sig genom tiderna? Finns det kvar någon tradition även i dag?

Jag tror att det finns någon tradition om första violinisten som har tydligt mer styrande roll i ensemblen än de andra musikerna, men det var inte så lätt att hitta information om det. Det vet jag att hovtonsättare, till exempel Haydn, komponerade otroligt mycket musik, och tonsättare anställda i kyrkan, som J. S. Bach, måste ha en ny mässa för varje söndag. Så måste ju musikerna också ha haft ett ganska effektivt system att få stycken snabbt konsertfärdiga. Därför antar jag att de inte har haft så speciellt mycket tid att diskutera en tolkning utan det har varit effektivast att det är någon som bestämmer och så kör man vidare.

När man kom till romantiken hörde musiken inte längre bara till hovet och kyrkan utan alla. Det var antagligen folk i övre och medelklass, speciellt unga kvinnor, som spelade och hade konsert hos varandra. Professionella musikerna har också börjat ha offentliga konserter i konserthus i stället för att spela bara i hovet eller i kyrkan. Har det här gjort någon skillnad till traditionen att repetera tillsammans jämfört med hur det var innan? Man har troligen inte haft samma press att få någonting färdigt riktigt snabbt, så man kunde tro att de har haft mer tid och lust att diskutera hur sakerna ska spelas – å andra sidan försvinner en gammal tradition av hur sakerna har brukat göras inte i en dag... Om tonsättaren har varit också en av musikerna har han eller hon naturligtvis haft större auktoritet att säga hur det borde låta. Men vad gäller folk som har haft musik mer som redskap för det sociala livet – har en sådan sak som musikalisk tolkning spelat så stor roll för dem eller har det viktiga varit att ha det kul tillsammans?

I dag tycker jag att vad gäller mindre ensembler är det ganska likställt: alla har lika stor ansvar och lika stor rätt att säga. Det blir mer vars och ens personlighet och dynamiken i gruppen som avgör vilka pratar mest. På viss sätt har ju första violin lite mer ansvar, för det fortfarande brukar vara första violin som visar när alla börjar och slutar samtidigt – vilket är ganska naturligt eftersom första violinisten oftast har mest solo och melodi. Och speciellt när det gäller större ensembler måste det ju finnas en som tar ansvar om själva repeterandet för att det inte blir en kaos. Det betyder inte att en skulle bestämma allt – det ändå är bättre att alla tar ansvar och har åsikter om hur det ska bli bra. Men om alla åtta i en oktett vill absolut säga nånting om varenda lilla grej, och speciellt om det blir många olika åsikter, är det enklast och effektivast att en har lite mer auktoritet för att hålla repet effektivt. Allt beror också lite på situationen: om man har blivit frågad att spela med någon annan i ett speciellt tillfälle, är det troligen den där någon som ska ta ansvar om repeterandet. Men bra och inspirerande idéer brukar alltid vara välkomna.

2.2 ATT JOBBA TILLSAMMANS

Musikbranschen skiljer sig från de flesta andra branscherna i det att man jobbar långa tider tillsammans – inte bara delar var och en ett eget ansvarsområde i projektet utan helt konkret sitter i samma rum och repeterar tillsammans. Även om alla är bra musiker, kan det inte bli något bra om det om folk kan inte alls komma överens om hur sakerna ska spelas. Värsta fall är ju att det blir så bråkigt att det inte blir någonting alls av att spela och repetera. Det minsta som behövs för att kunna nå till något värt att spelas i en konsert är att alla i ensemblen respekterar varandra. Även om man inte är bästa vänner borde man kunna respektera varandra som människor och som musiker för att ha det möjligt att samarbeta. Man behöver inte ha samma åsikter, men man måste i alla fall kunna visa respekt till varandras synpunkter även om man inte gillar dem. Så blir det en situation där alla känner sig respekterade och har lättare att kompromissa och hitta en tolkning alla kan acceptera. Jag tycker att det att alla känner sig accepterade och trygga i gruppen är avgörande för samarbetet. Om någon känner att hans eller hennes åsikter blir inte respekterade, börjar man kämpa för att få sin röst hörd och har svårare att acceptera andras idéer. Om man känner att allas åsikter är lika värda är det lättare att samarbeta. Vilket är alltså viktigare – att ha så bra musiker som möjligt eller att ha en grupp som fungerar bra tillsammans? Allra bäst är ju att ha båda, men en sådan här fråga får i alla fall mig att se, hur viktigt det är att ha det bra tillsammans.

För att kunna samarbeta bra i en musikalisk sammanhang räcker det att man har respekt till varandras kunskap i musik och spelandet – de andra sakerna och preferens i livet behöver inte vara lika. Man behöver inte heller ha helt likadana sätt att spela och interpretera. Om det är fråga om bara ett kort projekt är det kanske snabbast så, men om man ska spela länge tillsammans är det nästan tvärtom – det blir en fördel om man har rikt med olika idéer och möjligheter. Att få arbeta tillsammans med olika människor är ju en positiv sak och rikedom i livet. Om man har en grupp som fungerar bra och där folk trivs och har det kul tillsammans blir det en stor källa av inspiration. Att få prova olika versioner och andra grejer tillsammans, att få diskutera musik och tolkning är givande – sådana saker kan inte utvecklas och fördjupas om man inte får dela det med andra. När man jobbar tät tillsammans med sina kollegor måste man växa som människa, vilket inte alltid är så skoj och lätt, men absolut värd att sträva efter. Jag tycker att just den där sociala sidan i kammarmusik är både det värsta problemet och den största glädjen.

2.3 GEMENSAMMA MÅL

Jag tycker att det allra viktigaste är att alla i ensemblen har ett gemensamt mål. Syftar man till att spela en bra konsert, bli en berömd stråkkvartett, att bara mysa ihop för att det är trevligt, att göra ett enstaka projekt eller att spela ihop i fyrtio år – vad det än är. Om man inte har diskuterat vad man har som mål och bara antar att de andra tycker detsamma, blir det svårt när folk inte gör som man hade tänkt. Om en satsar sitt allt i kvartetten och för en annan har kvartetten den lägsta prioriteten, kan det inte gå utan problem. Samma gäller det hur man ska repa tillsammans – om man ska repa tillsammans ofta en liten stund eller om man ska ta mindre ofta en supereffektiv repdag. Och hur ska man vara förberedd: ska man spela prima vista i första repet för att lite känna musiken eller ska alla ha redan lärt sig sin stämma perfekt, lyssnat noga på olika inspelningar och gått genom hela verket med en studiepartitur?

Vad ska man göra om man har väldigt olika visioner om målet? Ska man kompromissa? Eller rösta på vad majoriteten vill göra? Hur kan man kompromissa mellan att repa ofta en liten stund eller att ha en superrepdag mindre ofta? Att ha små rep och längre rep varannan vecka? Eller att bruka ha medellånga rep med medellånga mellanrum – så att ingen är riktig nöjd? Eller kompromissa mellan att ha en fast reptid eller att bestämma ny tid för varje rep? Om man ska repa på förmiddagarna eller på eftermiddagarna? Vad är det som egentligen är viktigast? Att få spela sitt drömstycke, att få spela i en välfungerande ensemble, att få spela med dem bästa musikerna eller att få alltid repa efter lunch? Om man har hittat en ensemble man trivs bra med och får spela sin favoritmusik, är det värd det att gräla om reptider? Och hur ska man göra med tolkningen av musik? Om man har svårt att komma överens mellan flera visioner som kunde fungera, är det kompromissen man ska välja? Kan en kompromiss låta bra? Nånting däremellan, inte varmt eller kallt? Är det bättre att göra två olika versioner, till exempel spela annorlunda när det blir repris? Är det konstigt om repriserna är otroligt olika? Ska man nöja sig vid det vad majoriteten vill, tänka att det ändå är värd att spela och kanske man får spela sin egen vision någon gång senare? Om det blir alltid en som får nöja sig vid andras vilja är det någonting fel med gruppdynamiken eller spelar man helt enkelt i fel ensemble? Är det möjligt att hitta en tolkning som alla tycker är jättebra? Kan man spela bra en tolkning man inte gillar? Är det en attitydfråga att bli inspirerad av den tolkningen man har valt att göra och spela den så, att det betyder någonting också för publiken? Ska man helt bestämma sig över en tolkning? Kommer det inte att låta inlärt om man inte lämnar rum för att kunna hitta någonting nytt också i konsertsituationen? Var det någon idé med hela tolkningsdebatten om det ändå kommer att hända någonting annat i konserten? Eller ska man ha bestämt sig över vissa riktlinjer för tolkningen och reagera och undersöka inom dem?

Hur ska man göra med stråkföringar? I alla fall för mig ser det ut att för stråkmusiker är det här det största diskussionsämnet efter tolkningen. Om man har en gemensam vision om tolkningen och om det musikaliska är det inte den som också bestämmer stråkföringen? Blir det kvar någonting att diskutera? Och om det finns flera stråkföringsalternativ som skulle passa till tolkningen är det så avgörande vilken man tar? Så om man har svårt att komma överens om en stråkföring, är problemet egentligen det att man inte har kommit överens om tolkningen, eller? Försöker man ta ett fast beslut om stråk för tidigt? Kan

diskussionen om stråk i så fall leda någonstans om man inte diskuterar tolkningen först? Ska man alltså strunta i det att alla kör stråken olika tills man kommit vidare med musiken? Eller ska man ta ett snabbt tillfälligt beslut om stråk, bara för att det inte skulle bli problem av krockande stråkar? Hjälper det att hitta tolkning och fraserings, om man provar annorlunda stråkföringar? Borde alla i så fall få först göra fria stråk eller skulle det vara bättre att prova olika stråk tillsammans?

2.4 OLIKA ROLLER I ENSEMBLEN

Man tar olika roller i alla sociala sammanhang man finner sig i: det brukar alltid vara någon eller några som leder och någon som följer tyst diskussionen och kommer då och då med en skarp kommentar. Det kan också finnas någon som försöker göra det allt lite skoj, någon som kritiserar allt och en som pratar mycket utan att komma riktigt fram till någonting. Man behöver inte alltid ha samma roll – jag tror faktiskt att de varierar beroende på situationen – men alla tar alltid någon roll i gruppen. Ändå är roller inte helt stabila i en viss ensemble heller utan de kan variera – en ensemble är dynamisk och hela tiden i en process.

I kammarmusik ser det ut så att det brukar bli någon som tar rollen som ledare eller ordförande och kommer med en massa idéer och repförslag, och så kan det bli någon som sköter sin del men knappt säger någonting alls. Är det ett problem om någon pratar mer än någon annan? Det är ju synd om någon i ensemblen känner att man inte får plats att komma fram med sina idéer – också för ensemblen som förlorar en del av sin potential. Borde man alltså få alla att prata lika mycket? Försöka hålla den pratsamma tystare och få den tysta prata? Kan det fungera om alla pratar hela tiden lika mycket? Eller blir det splittrad med mycket hoppande från ett ställe till ett annat om ingen håller koll på att man först hinner bli färdig med någonting innan man följer andra idéer? Är det överhuvudtaget möjligt att repa effektivt och strukturerad om alla säger alla tankar och idéer man kommer på? Är det ändå bättre att det finns någon som tar rollen som ordförande – bestämmer hur länge man håller på med ett ställe, styr diskussionen om tolkningen och övningsmetoder och har största beslutsmyndighet att bestämma hur man repar just då? Vad om det finns flera som skulle vilja ta rollen som ordförande och det börjar bli en tvekamp mellan dem? Eller om det finns en som är ledare så starkt att andra känner att man inte bryr sig om deras idéer? Är det bättre att alla ska ta tur om vem ska vara ordföranden och bestämma om vad man ska repa? Men vad om någon känner sig obekvämt i ordförande-rollen, måste man ändå ta det? Om man inte har hela tiden någonting att säga eller om det känns jobbigt att ha allas uppmärksamhet? Vi är ju alla unika – någon kanske är på sitt bästa när man får följa på vad det händer omkring, har tid att lägga märke på saker ingen annan kommer att tänka på och kommer då och då med en viktig kommentar. Hinner man med det om man måste styra diskussionen? Och om det inte känns naturligt för en att leda gruppen finns det något nytta av att vara i ledarrollen? Någon annan kan vara bra att styra diskussionen och se över det sociala i gruppen men har det inte så lätt att komma med bra repstrategier.

Det finns ju en massa annorlunda talanger en musiker kan ha utöver att spela bra: att kunna se strukturen i partituren och ha det lätt att hitta på vad är det som är viktigt och vilket stämman ska man lyssna på, att ha öra för dramaturgin och

vara bra att lyssna efter hurdana klanger och karaktärer man kunde ha och hur de skulle följa på varandra, att vara bra att hitta effektiva sätt att lösa tekniska problem, att vara bra i samspel och ha lätt att lyssna på vad andra gör och reagera till det, att vara bra att hitta strategier att få olika stämmor att fungera ihop, att ha en bra social förmåga och kunna hjälpa folk i ensemblen att känna sig bra ihop och trivas tillsammans, att vara duktig med tempo och rytm, att vara bra att jobba med intonation, och så vidare. Det är en stor rikedom för ensemblen om folk där har olika talanger. Man kan inte heller kategorisera folk så att till exempel den som är bra på att lösa tekniska problem inte kunde vara bra i samspel eller den som brukar betrakta och kommentera inte kunde vara bra att leda om man fick chansen. Vi är alla unika och har flera förmågor och talanger och kan vara bra och trivas i olika roller. Det är därför det är bra att prova olika roller också i ensemblen. Man kanske inte vet att man är bra i någonting innan man provar det, och om man hittar att någonting passar en inte alls är det också bra att veta. Och man lär sig ju saker när man övar – det att man inte gör någonting speciellt bra på första försök betyder inte att man inte kunde bli bra i det. Det jag vill säga är alltså inte att folk borde göra någonting som känns jobbigt och onaturligt för en. Jag tycker att det viktiga är att alla i ensemblen får använda hela sin kapacitet och hitta den rollen eller de rollerna i ensemblen som känns naturliga för en och att hela ensemblen fungerar bra tillsammans.

2.5 VEM ELLER VILKA TAR ANSVAR OM DET PRAKTISKA?

I ensemblespel finns det också en del praktiska saker utöver själva repeterandet: man måste skaffa noter, bestämma reptider som passar alla, boka rum, om det är fråga om en studentensemble måste man hitta lektionstider tillsammans med läraren, om man ska hitta spelningar måste någon ta hand om marknadsföring och kontakter och så vidare. Det blir mycket jobb, speciellt om det allt faller på en. Men om det finns en som brukar ta ansvar om saker så blir det lätt så att andra tänker att han eller hon kommer att ta hand om allt ändå. I duo är det ganska lätt att dela arbetet jämnt men när man spelar i oktett är det inte mer så enkelt. Om ingen vet vem ska göra vad blir ingenting gjort eller att man plötsligt har flera bokade rum samtidigt – man måste alltså hitta ett sätt att dela ansvaret.

Jag tycker att det här är i grunden en fråga om hur viktigt ensemblen är för en och hur mycket man är färdig att satsa på den. Om alla tycker att det är viktigt med ensemblen tror jag att alla kommer att ta ansvar också om det praktiska. På andra sidan blir det troligen inget gjort om ensemblen har det lägsta prioritet för alla i ensemblen. Mest problematiskt blir det nog om ensemblen är det allra viktigaste grejen för en och någon annan är med bara för att man måste få sina poäng. Ändå hör det till bra etik att sköta bra sin del även om man inte är supermotiverad. En sida av saken är nog att på ett sätt makt och ansvar går ju hand i hand – om någon i ensemblen vill berätta sin åsikt om varje detalj även när det gäller det praktiska kan det bli att de andra i ensemblen inte får plats att ta ansvar. Det är också fråga om att lita på att alla tar hand om sin del. Om det finns en i ensemblen som alltid kollar om alla nu säkert har gjort sin del och i värsta fall rättar och gör om saker de andra haft ansvar om, känns det kanske onyttigt för dem andra att göra nånting överhuvudtaget. Å andra sidan är det lika illa om någon i

ensemblen inte tar ansvar om sin del – om man lovar att ta hand om saker men alltid glömmer bort det och det blir upp till de andra att se efter att en gör sin del.

Någon kan vara bättre att organisera än någon annan och det är ju bra att dela också det praktiska ansvaret så att alla gör det de är bra i. Men alla vuxna borde ju vara kapabla att ta ansvar om tidtabell, bokning av sal och andra praktiska grejer som gäller ensemblespel – att man bara inte är så organiserad är ingen ursäkt utan jag tycker att det berättar någonting om ens attityd. Alla i ensemblen måste ju ta ansvar inte bara om den gemensamma praktiska delen utan särskild om sig egen del: att man har koll på när man repar och var, är på plats i tid, har övat sin stämning och har med sig noterna, pennan, instrumentet och annat utrustning man behöver. Om någon inte tar hand om sin del kan det ju bli svårt i ensemblen. Och det kan leda till att man frågar någon annan i stället för att spela i nästa projekt – att ta ansvar är ju en del av att vara professionell musiker. Saker är ändå inte alltid så enkla som de ser ut att vara: det är bra att diskutera med ensemblen om alla problem innan de blir för svåra – och överhuvudtaget är det viktigt att ha en bra diskussionsklimat i ensemblen.

3 ANDRA SYNPUNKTER

3.1 ENSEMBLENS STORLEK

Jag tycker att ensemblens storlek gör ganska stor skillnad när man spelar kammarmusik. Förstås brukar man ha mer att spela när man spelar i en duo än i en oktett, men det spelar ganska stor roll också för det sociala. I en duo och trio är det viktigt att alla ska komma överens med varandra för att det skulle kunna fungera. Med en oktett man kanske inte ens pratar så mycket med alla andra. Alla är ju med när man repar och har del i den diskussionen som man har om stycket, men det snacket man har när man packar upp och ner och organiserar rummet kommer man kanske inte ha med alla om man inte ser till att man pratar med alla. Så blir det inte heller så avgörande om man är bästa vänner med alla. Det är möjligt också med oktett att om det finns två som inte alls kommer överens med varandra och om de börjar gräla mitt i repen är det inte bra. Men om det finns också folk som är bra i det sociala är det möjligt att få det fungera ändå.

Överhuvudtaget allt praktiskt blir ju svårare desto större ensemblen är. Med duo och trio brukar det vara ganska lätt att hitta reptider som passar alla. Men redan med kvartett och kvintett börjar det vara mindre möjligheter och man får ta de tiderna som finns oberoende av om den bästa tidpunkten att repetera är kl 9 på morgonen. Så när det blir sex eller mer musiker i ensemblen får man redan på riktigt jobba för att hitta tider som passar allihopa eller nöja sig vid det att man har inte alla med i varje rep.

Jag har spelat med i två projekt med två olika oktetter. Med den första oktetten jobbade vi en termin och hade en lunchkonsert i slutet av terminen. Eftersom vi i början av terminen inte hade koll på hur vår tidtabeller kommer att se ut kunde vi inte bestämma reptider så mycket i förhand utan fick alltid diskutera det blivande repet i slutet av föregående repet - vilket tog mycket tid och det var nästan omöjligt att hitta så sent en tid som skulle passa alla. Senare i terminen gjorde vi schema med alla repetitioner och lektioner tills konserten och det fungerade mycket bättre - man kunde boka tider för oktetten när man inte ännu hade så mycket i kalendern och det var också mycket lättare att få tillräckligt stora salar när man kunde boka dem bra i tid. Med min andra projekt med en oktett hade man bokat alla reptider till en vecka - det var alltså nästan som ett orkesterprojekt med ett längre rep varje dag och två konserter i slutet av veckan - och det fungerade också mycket bra. Det praktiska jag lärde mig av dessa projekt är att med oktett eller annan stor ensemble måste man vara mycket mer organiserad än med en duo: man måste bestämma tidtabellsfrågor mycket tidigare och alla måste på riktigt ta ansvar om att vara på plats på de tiderna och inte dubbelboka sig till någonting annat - för det är nästan omöjligt att hitta andra reptider i stället. Med små ensemblen som duo och trio kan det vara även lite skönt att inte behöva bestämma tidtabellen så tidigt utan det går att hitta fler tider om man behöver det och flytta lite på rep om de krockar med någonting annat. Med en oktett finns det inte riktigt utrymme för några förändringar. Kvartett och kvintett faller där någonstans emellan - det går inte mer hur lätt som helst att hitta tider och att ändra dem men det är fortfarande möjligt. Men oberoende av storleken i ensemblen är det viktigt att alla tar ansvar om tidtabellen.

Med större ensembler måste man också organisera och dela ansvaret helt

på ett annat sätt än i en duo. I duo är det ganska enkelt att även ta lite tur på vem som ska boka rum, men i en oktett blir det kanske svårare att komma ihåg vems tur är det att göra det jämfört med hur enkelt egentligen är att boka rum. Man måste ha det ganska tydligt vem som ska ta hand om vad. Med kvartett kan man fortfarande hitta ett eget ansvarsområde för allihopa - med oktett är det inte lika lätt. Men man kan kanske ha alltid två som ska ta hand om nånting - till exempel om att boka rum - eller någon som har koll på det hela och delegerar jobb vidare till andra. I en så stor ensemble behövs det också redan någon som leder repet och kollar lite vad man ska repa på - och man kan ju förstås ta tur i det. I en oktett är det speciellt viktigt att se till att allt jobb inte faller på en: om någon har mer ansvar om att planera själva repeterandet får det vara någon annan som kollar att tiden och rummet är okej. Alla åtta hinner inte heller säga allt man kommer att tänka på - var och en får lite se efter vad som är viktigt att sägas. Men det ändå är viktigt att alla har rätt att prata och komma fram med sina idéer.

3.2 ATT SPELA MED FOLK FRÅN ANDRA INSTRUMENTGRUPPER

Vi hade en vecka masterclasser med kammarmusikspåret och på sista dagen fick vi undervisa varandra, alltså att en ensemble spelade och andra i gruppen kom med repidéer för stycket. Det var en duo av oboe och fagott som spelade och vi andra som fick kommentera var för det mesta stråkmusiker - och det vi pratade tydligt mest om var nyanserna. Det var då lärare i masterclassen berättade oss att det ser ut att olika instrumentgrupper lägger märke på lite olika saker: till exempel, som vi också fick se här, är det klangfärg och dynamiken som är viktiga för stråkmusiker. När vi frågade den spelande träblåsdunen var är det deras lärare hade jobbat mest på med dem och deras stycke, sade de att det var rytmen - det finns till exempel några kvintoler och andra lite svårare rytm de hade använt ganska mycket tid på. Och på dem hade vi inte lagt någon märke alls!

I sig är den här sortens skillnad ganska naturlig och kan i alla fall delvis förklaras med skillnaden i instrumentens natur: Med stråkinstrument är det relativt lätt att spela ut annorlunda nyanser och karaktär när med just oboe och fagott är det nästan omöjligt att spela riktigt svagt. Å andra sidan blir det med blåsinstrument alltid en tydlig början i tonen, vilket gör att det blir ganska viktigt att den sitter rätt. Det blir lätt lite suddigare med tonbytena när man spelar dem med en stråke. För stråkmusiker räcker det inte heller att bara förstå rytmen utan man måste också tänka över hur den ska ligga i höger-vänster-rörelsen.

Det man också träffar när man spelar kammarmusik i en ensemble, där det finns instrument från flera instrumentgrupper, är balansfrågor. Stråkinstrument bara låter mindre än bleckblåsinstrument, och med horn går det också att spela mycket svagt men med oboe går det inte lika lätt. Jag har spelat i en sextett, som bestod av flöjt, oboe, horn, cello, piano och slagverk - alltså ganska ovanlig ensemble med olika instrument. När jag försökte spela min allra finaste och mjukaste pianissimo hördes det knappt inte alls - man märkte ganska snart att man måste tänka om var de olika dynamiska nivåerna ligger i det här fallet. Det gjorde också lite skillnad i hurdan artikulation man ska ha. Man vill ju få sin egen klang att passa i den klangvärlden man hör, och när man spelar med träblåsar är det annorlunda än med bara stråkinstrument. Speciellt tydligt blir det om man ska

imitera varandra eller spela en likadan sak tillsammans med någon annan.

Det jag undrar på är om det finns lite annorlunda kultur i alla instrumentgrupper? Jag har varit med i flera samtal där man har funderat på om man kan gissa vilket instrument en musiker spelar och man har varit överens om att det ofta är så. Är det bara att vissa personligheter väljer ett visst instrument eller finns det någon attityd eller egen tradition man lite omedvetet får från sina lärare och andra som spelar samma instrument? Och spelar det någon roll till hur man spelar kammarmusik tillsammans? Eller är det bara skillnader i instrumentens egenskaper som gör skillnad till vilka saker man lägger mest märke på men att annars idéerna om kammarmusik och hur man ska spela och repa det är ganska lika?

Hur den en är tycker jag att det ändå är nyttigt att spela kammarmusik inte bara med folk i sin egen instrumentgrupp utan också med musiker som spelar andra instrument. Jag tror att det finns flera saker vi kan lära oss från folk i andra instrumentgrupper: det är ju nyttigt för oss stråkinstrumentalister att ta rytmerna mer på allvar och för blåsare att koncentrera mer på dynamik.

3.3 GENUSFRÅGOR

Jag har spelat i ensembler med enbart kvinnor, i en ensemble där jag har varit den ända kvinnan och i ensembler där det är ganska jämt med båda kön och jag tycker att det gör skillnad. I en kvinnlig ensemble finns det mycket energi - både i det goda och det onda: om det går riktigt illa är det möjligt att gräla en halvtimme om en stråkföring men när det fungerar bra blir det mycket energi i spelet. När man spelar med män tycker jag att man inte tar saker lika personligt – det blir mer så att man utan någon längre diskussion tar en beslut enligt det fakta som finns och fortsätter vidare. Det här är ju en generalisering: också män har energi i spelet och kvinnor använder det fakta man har och hur det blir i någon viss ensemble beror absolut också på vars och ens personlighet och på hur man har det tillsammans – men jag tycker att det ändå ligger någonting där. En av mina studiekamrater har sagt mig att för henne fungerar det bäst att spela i en ensemble där det är ungefär hälften och hälften med kön. Jag tycker också att det fungerar bra: det är kanske det att det blir lite bredare perspektiv för hela ensemblen när man har båda kön med. Ändå tycker jag att det går lika bra att spela också i ensembler med enbart kvinnor eller enbart män – man kan inte säga att när det gäller genus skulle en typ av ensemble fungera och spela bättre än någon annan.

Om genus gör någon skillnad till hur man samarbetar, hur man lyssnar på varandra och hur man repar är också en intressant fråga. Det pågår just nu en undersökning om kammarmusik och genus som leds av Carina Borgström Källén och alla som går i kammarmusikspåret i min skola är med i det. Jag hoppas att resultat på undersökningen blir färdiga så pass snart att jag kan ha några tankar av dem med i det här arbetet.

3.4 NATIONALITET OCH KULTUR

Spelar var och ens nationalitet någon roll när man spelar kammarmusik? Finns det olika traditioner om hur man ska spela kammarmusik i olika länder eller är det bara vars och ens kultur som gör en skillnad? I alla fall har jag inte träffat några större skillnader med kammarmusiktraditioner nu när jag har spelat kammarmusik med mina svenska studiekamrater och utbytesstudenter. Däremot finns det naturligtvis skillnader i kultur och sättet att uttrycka sig – och det är egentligen inte bara fråga om språk. När jag kom hit hade jag först lite svårt att uttrycka mig på svenska och alltid förstå vad de andra sade, men man lär sig ganska snabbt den för en väsentligaste vokabulären på ett språk när man använder det hela tiden – och jag hade ju också läst svenska i Finland i flera år. Nu brukar jag inte mera ha problem med ord – däremot är det inte alltid så enkelt att tolka det som ligger bakom orden. Även i Finland och Sverige – som ändå är grannar – har man lite olika sätt att uttrycka sig. Jag tycker att på svenska är man ganska generös med vänliga och berömmande ord och uttryck. "Härligt!" och "vad skönt!" är inte så ovanliga uttryck och man ganska ofta sluter ett SMS med "kram". När jag fick för första gång en SMS slutande med "kram" från en studiekamrat jag inte ännu kände så bra var jag först ganska överraskad. För mig hade det där ordet ganska stark betydelse - jag skulle själv ha använt det kanske bara med mina bästa vänner. På finska brukar man – eller i alla fall jag – vara tydligt sparsammare med positiva ord och uttryck, vilket gör att de betyder mycket när man använder dem. Det händer ibland i ensemblen att jag tycker att någonting var bra och säger någonting positivt, men de andra ser ut som om de inte visste om jag tyckte att det var bra eller om jag ändå var inte helt nöjd med det. På andra sidan när mina svenska studiekamrater säger någonting positivt är det inte sällan att jag undrar hur mycket menar de nu egentligen – uttrycket kan bli för mig så starkt att jag har svårt att ta det helt på allvar. Och finsk och svensk kultur har ju ganska mycket lika – jag bara undrar hur stora skillnader det skulle bli i sättet att kommunicera och uttrycka sig om folk från helt annorlunda kulturer skulle spela i samma ensemble.

Kulturskillnader gäller ändå inte bara folk från olika länder utan oss alla. Var och en har sitt eget sätt att uttrycka sig och sin egen bakgrund och historia man relaterar saker och upplevelser till, fast skillnader mellan folk som växt upp i samma land brukar nog vara mindre än mellan folk från olika länder. En sida till saken är också den att när man möter folk som kommer från andra länder man troligen antar att det finns skillnader i kulturer och lyssnar bättre för vad den andra egentligen menar. När man i stället pratar med folk, som har samma nationalitet och samma modersmål med en, finns det möjligtvis större risk för missförstånd – man lätt tror att man självklart kommer att förstå vad den andra säger. Så det kanske till slut inte spelar så stor roll vilken nationalitet var och en har – viktigare är att oberoende av det lyssna inte bara på det man säger utan på det man försöker uttrycka med det.

4 SLUTORD

Jag tycker att i kammarmusik är det de andra som är både det bästa och det värsta i det. Man lär sig så mycket av att få spela med andra och diskutera om musik. Att man får dela med andra det man tänker och upplever när man spelar och övar och diskutera alla möjliga lösningar till olika problem. Och att man får höra hur de andra hittar den stora berättelsen eller de olika karaktärerna i musiken och bli inspirerad av det och reagera och svara med sitt eget spel. Det finns så mycket vi kan lära oss från varandra och det är ju underbart att få spela tillsammans! Att spela med andra är också ett bra tillfälle att växa som människa, det bara inte alltid går så lätt och smärtfritt. Varje ensemble kommer säkert att möta olika problem och konflikter – det är omöjligt att alla skulle alltid vara överens om allt. Men jag tror att en ensemble där alla visar varandra respekt, där alla strävar efter samma mål, där alla vill ge varandra möjligheten att använda hela sin potential och där alla har viljan att lösa de blivande konflikter på sådana sätt alla känner sig bra med, kommer att ha många fina musikupplevelser framför sig!